

ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ ТА АНАЛІЗ ЙОГО ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Питання залучення інвестицій наразі є важливим аспектом економічного розвитку. В статті проаналізовано теоретичні засади аналізу інвестиційної привабливості регіону та надано практичні рекомендації щодо напрямів її удосконалення

A question of bringing in of investments now is the important aspect of economic development. In the article theoretical principles of analysis of investment attractiveness of the region are analysed and the practical are given recommendations in relation to directions of its improvement

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, інвестиційний портфель.

Вступ. Ключовим аспектом національних стратегій економічного зростання для більшості країн, особливо країн з перехідною економікою, стало залучення інвестицій як внутрішніх, так і з-за кордону. Однак досі ще чітко не вирішено не тільки питання впливу тих чи інших чинників на обсяги надходжень іноземних інвестицій, навіть не існує єдиної методики оцінки інвестиційної привабливості регіонів, галузей, підприємств України, немає сформованої концепції управління, яка базується на використанні рейтингової оцінки об'єктів та індикаторів інвестиційного клімату. У зв'язку з цим постає завдання сформувати систему моніторингу інвестиційного клімату України (загалом та за регіонами, видами економічної діяльності, галузями промисловості).

Актуальність теми обумовлена існуванням необхідності формування нового методичного підходу до визначення рівня інвестиційної привабливості регіону, який, на відміну від існуючих аналогів, буде адаптованим до обсягу офіційної статистичної інформації, зокрема щорічників Держкомстату України, і буде дозволяти, абстрагуючись від другорядних чинників, без викривлень та інформаційних ускладнень налагодити системний моніторинг і визначати регіональні рейтингові рівні інвестиційної привабливості.

Метою статті є висвітлення методологічних та організаційних засад аналізу інвестиційної привабливості регіонів і визначення основних напрямів їх удосконалення.

Проблеми інвестиційної привабливості на всіх організаційних рівнях досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці. Теоретичні та методологічні аспекти даного питання знайшли відображення у працях А.Н. Асаула, М.П. Бутко, В.І. Клісторіна, О.О. Мельник, Д.С. Сандер, Ю.С. Цал-Цалко та інших.

Постановка завдання. Важливою передумовою обґрунтування інвестиційної привабливості регіону є визначення категоріально-понятійного апарату. Проведення комплексного аналізу інвестиційної привабливості тих чи інших територій України ускладнюється через недостатню спрацьованість теоретико-методологічних та організаційних засад статистичного забезпечення.

Насамперед, слід вказати на відсутність чіткого трактування та розмежування у використанні таких економічних категорій, як "інвестиційна привабливість" та "інвестиційний клімат". Більшість застосовуваних нині методик розроблені й використовуються не стільки для аналізу й оцінки інвестиційної привабливості адміністративних областей, скільки для визначення інвестиційного клімату.

Системне вивчення, критичний розгляд, порівняння та узагальнення існуючого понятійного апарату дозволили більш чітко визначити економічну категорію "інвестиційна привабливість регіонів", а саме: сукупність об'єктивних можливостей і обмежень, що зумовлюють привабливість середовища та впливають на інтенсивність інвестування з використанням існуючих передумов.

У свою чергу, інвестиційний клімат, на відміну від інвестиційної привабливості, характеризує загальні умови інвестування (насамперед, правові та політичні), створені на рівні держави з метою розвитку інвестиційної сфери та забезпечення зростання економіки країни в цілому. Тому, на нашу думку, його не слід розглядати як мікро- і мезорівневу характеристику, а оцінювати з макроекономічних позицій

Результати. На сучасному етапі у вітчизняних і зарубіжних учених є чимало праць, присвячених проблематиці визначення рівня інвестиційної привабливості господарюючих суб'єктів, регіонів, держави. При цьому в методиках переважна кількість авторів намагаються врахувати якомога більше чинників, здатних позитивно впливати на наміри інвесторів, хоча ці чинники різні за своїм впливом. На основі аналізу існуючих методик можна виділити декілька підходів до оцінки інвестиційної привабливості.

Перший – звужений, загальний, який базується на аналізі обмеженої кількості показників: певних макроекономічних показників, зокрема, динаміки валового внутрішнього продукту, національного доходу та обсягів виробництва промислової продукції; динаміки розподілу національного доходу, пропорцій накопичення та споживання; стабільності національної валюти, рівня інфляції тощо [3]. Даний звужений підхід є універсальним і його можна використовувати для оцінки інвестиційної привабливості регіону та господарських систем різного рівня.

Другий — факторний. Він базується на оцінці комплексу чинників, які впливають на інвестиційну привабливість. При цьому можна виділити групи чинників, які наявні в класифікації всіх авторів. Серед них

економічні, політичні, організаційно-правові, законодавчі, соціальні і соціокультурні, екологічні, кримінальні, фінансові, ресурсно-сировинні, трудові, виробничі, інноваційні, інфраструктурні, споживчі, інституціональні, тобто ті, що характеризують економічний потенціал, загальні умови господарювання та зрілість ринкового середовища в регіоні.

Проте, цю методику не можна вважати досконалою, оскільки вона в основному ґрунтується на використанні показників, на які регіональні органи влади практично не можуть впливати. Для дотаційних областей непритаманні такі показники, як «обсяг інвестицій з регіону в економіку інших країн», «обсяг інвестицій з регіону в економіку інших країн на душу населення» та «приріст інвестицій за рік з регіонів». Вони лише відображають процес вкладення інвестицій безпосередньо окремими приватними власниками в інші регіони, привабливі для розміщення капіталів з їхньої точки зору, який за чинним законодавством не регулюється на регіональному рівні. Основним недоліком цього рейтингу є нестабільність набору показників (з 53 у 1999-2000 рр. до 75 у 2004 р., у 2006 р. — 48), що не дає можливості об'єктивно оцінити розвиток окремих регіонів у динаміці.

В умовах інтеграції України до Європейського Союзу, здійснення трансформаційних процесів в економіці великого значення набувають проблеми окреслення рівня інвестиційної привабливості регіонів та забезпечення їх комплексного соціально-економічного розвитку. Вирішення цих проблем потребує оперативного прийняття обґрунтованих стратегічних управлінських рішень, що зумовлює необхідність чіткої організації статистичного спостереження й аналізу інформації щодо зазначених процесів, стосовно яких нині існує коло невирішених теоретико-методологічних, організаційних та методичних питань. Це визначає актуальність та важливість формування досконаліших методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України.

В умовах ринкової економіки для забезпечення прискореного соціально-економічного розвитку регіонів необхідне формування прозорої, всеохоплюючої, чітко налагодженої системи збирання, зведення, групування й аналізу інформації для здійснення ефективного регіонального управління, у тому числі інвестиційної привабливості. Це пояснюється тим, що існує певна залежність між рівнем організації інформаційного забезпечення для її статистичного аналізу та результативністю управління регіоном.

Однак ще невирішеними залишаються питання щодо своєчасного та якісного надання інформації про рівень інвестиційної привабливості регіонів із застосуванням сучасних методів збирання і способів обробки інформації, визначення принципів формування інформаційного забезпечення статистичного аналізу інвестиційної привабливості регіону тощо.

Таблиця 1

Основні соціально-економічні показники розвитку Вінницької області за 2004-2008 рр.

Назва показника	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Основні засоби (у фактичних цінах на кінець року), млн. грн.	25287	25993	27031	32911	38283
Доходи населення, млн. грн.	6810	8747	12084	14788	19059
Бюджет області, млн грн.					
Доходи	1081,1	1357,8	1841,2	2571,3	3472,7
Видатки	1078,5	1350,0	1834,2	2561,6	3412,3
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	80,8	184,6	163,8	784,2	377,6
Обсяг реалізованої продукції промисловості (у фактичних цінах), млн грн.	4033,4	4981,3	6386,4	7828,1	10283,6
Продукція сільського господарства (у порівняних цінах 2005 р.), млн грн.	-	5027,9	5152,1	5447,6	5048,0
Рослинництва	-	3319,3	3287,8	3511,3	3118,0
Тваринництва	-	1708,6	1864,3	1936,3	1930,0
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн грн.	857,0	1155,4	1693,2	2494,5	4136,2
Введення в експлуатацію загальної площі житлових будинків, тис. м ²	302,3	340,0	349,7	379,4	395,7
Відправлення (перевезення) вантажів всіма видами транспорту, млн т	27,6	31,8	31,1	35,1	39,6
Відправлення (перевезення) пасажирів транспортом загального користування, млн.	222,6	230,3	247,2	261,1	264,6
Оборот роздрібною торгівлі (у фактичних цінах), млн. грн.	2224,1	2925,3	4870,7	6500,9	8967,5

Назва показника	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Обсяг вироблених послуг (у фактичних цінах), млн грн.	859,3	866,0	1093,6	1629,0	1936,0
Зовнішньоторговельний оборот, млн. дол. США	494,8	575,4	712,3	725,4	791,5
Експорт	305,1	376,5	424,7	403,9	485,9
Імпорт	189,7	198,9	287,6	321,5	305,6
Кількість постійного населення (на кінець року), тис.	1729,2	1713,1	1694,5	1679,4	1665,1
Природний приріст, скорочення (-) населення, тис.	-14,8	-13,8	-15,8	-13,0	-12,7
Кількість зайнятих (у віці 15-70 років), тис.	821,0	720,8	723,0	722,6	726,8
Кількість безробітних у віці 15-70 років (за методологією МОП), тис.	48,2	62,4	52,4	50,7	47,1
Рівень безробіття населення (за методологією МОП), %	5,5	8,0	6,8	6,6	6,1
Кількість зареєстрованих безробітних (на кінець року), тис.	31,3	41,3	41,0	36,2	31,4
Рівень зареєстрованого безробіття, %	3,2	4,3	4,3	3,8	3,3
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	333,52	434,94	597,36	793	1028

В цілому, виходячи з наведеної динаміки, можна зазначити, що показники соціально-економічного розвитку регіону зросли. Але, якщо врахувати цінові коливання в сторону збільшення, то позитивним є збільшення таких показників соціально-економічного розвитку, як бюджет області (поступове збільшення протягом 2004-2008 рр.). Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування зазнає коливань у бік збільшення-зменшення, після стрімкого зростання у 2007 р., спостерігається значний спад у 2008 р. Збільшення обсягів продукції сільського господарства (рослинництва та тваринництва), введення в експлуатацію загальної площі житлових будинків, обсяг перевезення вантажів всіма видами транспорту та пасажирів є незначним – від 12 до 20%, що, з урахуванням росту цін, в окремих випадках є від'ємним. Відбувається значне збільшення обороту роздрібною торгівлі (в 2008 р. у порівнянні з 2004 р. значення цього показника збільшилось майже в 4 рази), що також з вищенаведених причин не можна оцінити однозначно. Темп зростання зовнішньоторговельного обороту за експортом та імпортом протягом аналізованих років складав від 10% до 24%.

Що стосується соціальних показників розвитку, то скорочення темпу приросту населення тривало до 2006 р. Починаючи з 2007 р., природний приріст населення хоча і залишається від'ємним, його абсолютне значення зменшується. Спостерігається коливання кількості зайнятих: у 2006 році порівняно з 2004 роком вона скоротилась на 11,9%, а у 2008 році порівняно з 2006 роком – зросла на 0,5%. Позитивним є зниження рівня безробіття, при чому за різними методиками оцінювання відбувається зменшення кількості безробітних, хоча і незначне. Динаміка збільшення номінальної заробітної плати не є мотивуючою, тому що реальна заробітна плата зменшилась.

Оцінка динамічності розподілу складових плану соціально-економічного розвитку регіону, проведена вище, дає можливість визначити механізм формування та наповнення окремих напрямків діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу. Оптимізація підприємницької діяльності в регіоні можлива за умов дії ефекту синергії щодо отримання економічних і соціальних результатів її суб'єктів.

Посилення інвестиційного потенціалу місцевих бюджетів передбачає зміну концептуальних підходів до формування місцевих бюджетів. Основні напрями такого реформування визначені розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів» від 23.05.2007 р. № 308-р. Важливе значення цього документа, на нашу думку, має те, що ця Концепція спрямована на проведення у період до 2011 р. реформи у сфері місцевих бюджетів відповідно до стратегічного завдання регіональної політики. Зміцнення інвестиційної складової місцевих бюджетів у ній розглядається з позицій одного з основних напрямів перетворення їх на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць і передбачає:

- удосконалення порядку й умов надання субвенцій для реалізації інвестиційних проектів і визначення єдиного підходу до розподілу фінансового ресурсу держави з цією метою;
- надання субвенцій для реалізації інвестиційних проектів на засадах конкурентності та фінансової участі місцевих бюджетів у їх реалізації;
- забезпечення інвестиційних програм, строк виконання яких перевищує бюджетний період, необхідними коштами з державного та місцевих бюджетів для завершення їх виконання;
- програмний підхід до здійснення видатків для реалізації інвестиційних проектів згідно із затвердженими програмами соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної

одиниці;

- оптимізацію переліку субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам для реалізації інвестиційних проектів, забезпечення їх спрямування на фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку регіонів;

- сприяння створенню фондів регіонального розвитку, джерелом формування яких може бути частина коштів від сплати податку на прибуток підприємств, яка зараховується за місцем провадження виробничої діяльності та місцезнаходженням філій, інших відокремлених підрозділів;

- удосконалення процедури здійснення запозичень до місцевих бюджетів. Зміст більшості зазначених напрямів посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів видається декларативним, неконкретизованим, а окремих – економічно необґрунтованим. Так, загалом ми підтримуємо положення про запровадження єдиного підходу до розподілу субвенції з державного бюджету на виконання інвестиційних проектів, який на сьогодні, як вже зазначалося, здійснюється, в основному, за участю народних депутатів України. Разом із тим недоліком Концепції є відсутність основних напрямів удосконалення порядку й умов надання цього виду міжбюджетного трансферту.

Висновки. Викладене дає можливість зробити наступні висновки. Удосконалення фінансових механізмів інвестиційного забезпечення збалансованого регіонального розвитку доцільно здійснювати шляхом:

- підвищення ефективності управління централізованим фінансовим ресурсом у частині запровадження критеріїв, формалізованого алгоритму визначення та розподілу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів, удосконалення порядку бюджетного інвестиційного кредитування тощо;

- підвищення рівня інвестиційної компетенції місцевих бюджетів у частині розширення контингенту бюджетів, що мають право виходу на ринок муніципальних запозичень, умов такого виходу, підвищення рівня привабливості муніципальних цінних паперів, управління ними тощо, а також закріплення окремих видів загальнодержавних податків і зборів за місцевими бюджетами різних рівнів з подальшим спрямуванням надходжень від них до інвестиційних бюджетів;

- розширення державно-комерційної форми участі бюджетного ресурсу в реалізації інвестиційних програм регіонального розвитку у частині вдосконалення механізму пайової участі інвесторів у реалізації інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури;

- розширення компетенції регіонів щодо формування синдикуваного бюджетного ресурсу, виходу на ринок муніципальних запозичень у частині створення фондів регіонального розвитку;

- удосконалення податкової системи в частині посилення її стимулюючої ролі з диференціацією за типами територій.

Література

1. Асаул А. Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов / А. Асаул // Региональная экономика. – 2004. – № 2. – С. 53-62.
2. Артеменко В. Б. Индикаторы стійкого соціально-економічного розвитку регіонів / В.Б. Артеменко // Региональная экономика. — 2006. — № 2. — С. 90-98.
3. Бутко М. Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону / М. Бутко // Економіка України. – 2005. – № 11. – С. 30-37.
4. Веселовська О.Є. Удосконалення системи управління інвестиційним й інноваційним розвитком регіонів / О.Є. Веселовська // Проблеми науки. – 2009. – № 5. – С. 15 – 20.
5. Статистичний щорічник Вінниччини за 2008 рік. / Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця, 2009. – 661 с.
6. Харламова Г. О. Індикатори інвестиційної привабливості України / Г. О. Харламова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 45-56.

Надійшла 11.09.2010